מבחן: נאורות, אמנציפציה, מהפכה תעשייתית והשכלה – גרסה ב׳

העת החדשה באירופה ובעולם היהודי, המאות ה-18–19 · כיתות ט׳–י״א · 90 דקות

עותק לתלמיד/ה

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

הוראות

- משך המבחן: 90 דקות. קראו כל שאלה עד הסוף לפני שאתם עונים.
- המבחן כולל שלושה חלקים. עליכם לענות על כל השאלות בחלקים א׳ וב׳, ועל כל השאלות בחלק ג׳ – למעט שאלת החיבור, שבה בוחרים נושא אחד מתוך שניים.
- בשאלות רב-ברירה הקיפו תשובה אחת בלבד.
- בשאלות פתוחות כתבו בשפה ברורה, בסדר הגיוני, והביאו דוגמאות היסטוריות מדויקות.
- מספר הנקודות מופיע ליד כל שאלה. סך הכול: 100 נקודות. בהצלחה!

⏱️ תכנון זמן מומלץ

שלב	דקות
חלק א׳ – ידע ומושגים (רב-ברירה, נכון/לא נכון, זיהוי מושגים)	25
חלק ב׳ – ציר זמן וניתוח מקור	20
חלק ג׳ – שאלות סיבה ותוצאה והסבר עם דוגמה	20
חלק ג׳ – שאלת חיבור (בחירה אחת מתוך שתיים)	20
בדיקה חוזרת של התשובות	5

חלק	נקודות	ניקוד שקיבלתי
חלק א׳ – ידע ומושגים	44	
חלק ב׳ – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור	24	
חלק ג׳ – הבנה וכתיבה	32	
סה״כ	**100**	

חלק א׳ – ידע ומושגים

בחלק זה 26 שאלות קצרות על ארבעת הנושאים. ענו על כולן (44 נקודות).

שאלות רב-ברירה

24 נק'

הקיפו את התשובה הנכונה ביותר (2 נקודות לכל שאלה).

1. ג'ון לוק טען שתפקידו העיקרי של השלטון הוא: 2

◯ א. להפיץ את הדת בקרב כל התושבים

◯ ב. להבטיח שהמלך יחזיק בכל הכוח

◯ ג. לבטל את הקניין הפרטי

◯ ד. להגן על הזכויות הטבעיות של האזרחים – חיים, חירות וקניין

2. וולטר נודע בעיקר כלוחם למען: 2

◯ א. הגדלת כוחה של הכנסייה

◯ ב. ביטול כל לימודי המדע

◯ ג. סובלנות דתית וחופש מחשבה

◯ ד. שלטון מוחלט של האצולה

3. מה הייתה מטרתו של מפעל "האנציקלופדיה" בצרפת במאה ה-18? 2

◯ א. להדפיס מחדש את כתבי הקודש בלבד

◯ ב. לרכז את הידע האנושי ולהפיצו לציבור רחב ברוח התבונה והביקורת

◯ ג. לשבח את השליטים ואת החצר המלכותית

◯ ד. לאסוף מתכונים ושירים עממיים

4. כיצד נקרא הכינוס של נציגי יהודי צרפת שכינס נפוליאון בשנת 1806 כדי לשאול אותם על יחסם למדינה? 2

◯ א. אספת הנכבדים

◯ ב. הקונגרס הציוני

◯ ג. מועצת ארבע הארצות

◯ ד. האספה המכוננת

5. מה היה מצבם המשפטי של רוב היהודים באירופה לפני האמנציפציה? 2

◯ א. הם היו אזרחים שווים בכל זכויותיהם

◯ ב. הם כיהנו בתפקידים בכירים בצבא ובממשל

◯ ג. הם היו פטורים מכל מס

◯ ד. הם חיו בקהילות אוטונומיות, שילמו מסים מיוחדים והוגבלו במקום מגורים ובעיסוק

6. באיזו שנה נכנס לראשונה חבר פרלמנט יהודי לבית הנבחרים הבריטי, לאחר מאבק ממושך? 2

◯ א. 1791

◯ ב. 1807

◯ ג. 1858

◯ ד. 1917

7. מה הייתה תרומתן של מכונות הטקסטיל (כמו מכונת הטוויה) בשלבים הראשונים של המהפכה התעשייתית? 2

◯ א. הן החליפו את הפחם כמקור אנרגיה

◯ ב. הן הגדילו מאוד את קצב ייצור החוטים והבדים והוזילו אותם

◯ ג. הן שימשו בעיקר בחקלאות

◯ ד. הן צמצמו את מספר המפעלים

8. איזו השפעה הייתה למסילות הרכבת על הכלכלה והחברה במאה ה-19? 2

◯ א. הן קיצרו את זמני הנסיעה והובלת הסחורות, וחיברו שווקים רחוקים

◯ ב. הן גרמו להפסקת השימוש בפחם

◯ ג. הן האטו את גדילת הערים

◯ ד. הן הגבילו את המסחר לאזורים קטנים

9. ההוגה אדם סמית, בספרו "עושר העמים" (1776), תמך ב: 2

◯ א. הלאמת כל המפעלים בידי המדינה

◯ ב. ביטול המסחר הבינלאומי

◯ ג. החזרת שיטת האחוזות הפאודליות

◯ ד. כלכלה חופשית שבה המדינה מתערבת מעט ככל האפשר

10. מה הייתה אחת המטרות המרכזיות של המשכילים בתחום השפה? 2

◯ א. לאסור לגמרי על השימוש בעברית

◯ ב. להפוך את היידיש לשפה הרשמית של כל יהודי אירופה

◯ ג. להחיות את העברית כשפת ספרות ומדע, וללמוד גם את שפת המדינה

◯ ד. להפסיק את לימוד השפות

11. לאן התפשטה תנועת ההשכלה במאה ה-19, לאחר שהחלה בגרמניה? 2

◯ א. רק לארצות הברית

◯ ב. לגליציה ולרוסיה, שבהן חיו ריכוזים גדולים של יהודים

◯ ג. לצפון אפריקה בלבד

◯ ד. היא לא התפשטה מחוץ לברלין

12. איזה מוסד חינוכי ביטא במיוחד את רעיונות ההשכלה בברלין בשנת 1778? 2

◯ א. בית הספר היהודי החופשי, שבו נלמדו גם מקצועות כלליים

◯ ב. ישיבה שבה נלמד תלמוד בלבד

◯ ג. אוניברסיטה נוצרית סגורה ליהודים

◯ ד. בית ספר צבאי

נכון או לא נכון

12 נק'

סמנו נכון או לא נכון. אם המשפט אינו נכון – תקנו אותו (2 נקודות לכל משפט).

#	משפט	נכון / לא נכון	תיקון (אם לא נכון)
1	במאה ה-18 שימשה הצהרת זכויות האדם והאזרח (1789) מסמך יסוד של המהפכה הצרפתית.	◯ נכון ◯ לא נכון	

2	פרידריך השני מפרוסיה היה שליט שהעדיף לבטל את כל כוחו ולמסור את השלטון לפרלמנט נבחר.	◯ נכון ◯ לא נכון	
3	בעקבות המהפכה הצרפתית ומסעי נפוליאון הופצו רעיונות השוויון גם לארצות אחרות באירופה, וחומות גטאות הופלו.	◯ נכון ◯ לא נכון	
4	עבודת ילדים הייתה נדירה מאוד במפעלים בתחילת המהפכה התעשייתית.	◯ נכון ◯ לא נכון	
5	בעקבות המהפכה התעשייתית התפתחו רעיונות חדשים, כמו הסוציאליזם, שביקשו לשפר את מצב הפועלים.	◯ נכון ◯ לא נכון	
6	משה מנדלסון קרא ליהודים לעזוב את מצוות הדת כדי להשתלב בחברה הגרמנית.	◯ נכון ◯ לא נכון	

זיהוי מושגים

8 נק'

התאימו כל הגדרה למושג המתאים (נקודה לכל התאמה נכונה).

מושג	אות	הגדרה
1. הפרדת רשויות		א. חיבור שכתב נפתלי הרץ ויזל (1782) ובו קרא לשלב "תורת האדם" בחינוך היהודי.
2. האמנה החברתית		ב. כינוס רבנים ונכבדים בפריז (1807) שאישר כי הנאמנות לצרפת וחוקיה עולה בקנה אחד עם היהדות.
3. הסנהדרין של נפוליאון		ג. מצב שבו הקהילה היהודית ניהלה בעצמה חינוך, משפט, מסים ועזרה הדדית, תחת שלטון זר.
4. אוטונומיה קהילתית		ד. מכונה שהופכת חום מבעירת פחם לתנועה, והפעילה מפעלים, קטרים וספינות.
5. מעמד הפועלים		ה. קבוצה חברתית שנוצרה בעידן התיעוש: אנשים ללא הון שמתפרנסים משכר עבודה במפעלים ובמכרות.
6. מנוע הקיטור		ו. חלוקת השלטון לשלוש זרועות – מחוקקת, מבצעת ושופטת – כך שכל אחת מגבילה את האחרות.
7. הביאור		ז. רעיון שלפיו השלטון נוצר מהסכמה בין בני האדם, והריבונות שייכת לעם.
8. דברי שלום ואמת		ח. תרגום התורה לגרמנית באותיות עבריות עם פירוש, שיזמו מנדלסון ושותפיו (1780–1783).

חלק ב' – מיומנויות: ציר זמן וניתוח מקור

בחלק זה תסדרו אירועים לפי סדר הזמן ותנתחו מקור היסטורי (24 נקודות).

ציר זמן

8 נק'

סדרו את שמונת האירועים לפי סדר התרחשותם, מן המוקדם למאוחר (נקודה לכל אירוע במקומו הנכון).

אירוע	מספר בסדר (1 = המוקדם)
פרוץ המהפכה הצרפתית והצהרת זכויות האדם והאזרח	
כינוס הסנהדרין הגדולה בפריז	
פרידריך השני עולה לשלטון בפרוסיה	
ז'אן-ז'אק רוסו מפרסם את "האמנה החברתית"	
עמנואל קאנט מפרסם את המאמר "מהי נאורות?"	
חוק המפעלים בבריטניה מגביל את עבודת הילדים במפעלי הטקסטיל	
משה מנדלסון ושותפיו מסיימים להוציא את תרגום התורה עם ה"ביאור"	
אדם סמית מפרסם את "עושר העמים"	

ניתוח מקור: יום אחד במטווייה

16 נק'

קראו את המקור וענו על כל השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

מקור דמיוני לתרגול

יומן דמיוני של נערה העובדת במפעל טקסטיל באנגליה (1832)

יומנה של אליזבת, בת 14, פועלת במטווייה במנצ'סטר, 1832: "הפעמון מעיר אותנו בחמש בבוקר, ועד שש אני כבר עומדת ליד המכונה. הרעש כל כך חזק שאי אפשר לשמוע את החברה שלידי. המשגיח קונס כל מי שמאחר בדקה. אחי הקטן, בן תשע, זוחל מתחת למכונות לאסוף פסולת כותנה, ואני פוחדת כל היום שייפגע. אנחנו גרים שמונה אנשים בחדר אחד, והמים בחצר מסריחים. בכפר של סבתא נשמנו אוויר נקי, אבל שם לא הייתה עבודה. כאן יש שכר – מעט, אבל יש. אומרים שבפרלמנט מדברים על חוק חדש שיקצר את שעות העבודה של ילדים. הלוואי."

13. תארו שלושה מתנאי החיים והעבודה של אליזבת ומשפחתה, על פי המקור. 4

14. מדוע עברה משפחתה של אליזבת מן הכפר אל העיר? הסבירו בעזרת המקור והקשרו לתהליך העיור.

4

15. איזה פתרון לבעיות הפועלים מוזכר בסוף המקור? הביאו דוגמה היסטורית לפתרון כזה. 4

16. המקור הוא יומן דמיוני. מה היתרון של מקור אישי כזה להבנת המהפכה התעשייתית, ומה המגבלה שלו?

4

חלק ג' – הבנה וכתיבה

בחלק זה תענו על ארבע שאלות קצרות ועל שאלת חיבור אחת לבחירתכם (32 נקודות).

סיבה ותוצאה

8 נק'

ענו על שתי השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

17. המהפכה המדעית של המאות ה-16–17 הייתה אחת הסיבות לצמיחת הנאורות. הסבירו כיצד, וציינו תוצאה אחת של הנאורות בתחום השלטון.

4

18. הסבירו כיצד הובילה המהפכה הצרפתית לאמנציפציה של יהודי צרפת, וציינו תוצאה אחת של האמנציפציה על חיי היהודים.

4

הסבר עם דוגמה

8 נק'

ענו על שתי השאלות (4 נקודות לכל שאלה).

19. "המהפכה התעשייתית שינתה את התחבורה בעולם." הסבירו את הטענה והביאו דוגמה אחת.

4

20. "המשכילים ביקשו לחולל שינוי בחינוך היהודי." הסבירו את הטענה והביאו דוגמה אחת.

4

שאלת חיבור

16 נק'

בחרו אחת משתי השאלות וכתבו חיבור של 8–12 שורות לפחות: פתיחה עם טענה, הסבר, דוגמאות היסטוריות מדויקות וסיכום (16 נקודות).

בחרו שאלה אחת וענו עליה.

◯ **שאלה א (סיבה ותוצאה): הסבירו שתי סיבות לפרוץ המהפכה התעשייתית בבריטניה ושתי תוצאות שלה – אחת כלכלית ואחת חברתית.**

◯ **שאלה ב (השוואה): השוו בין הנאורות האירופית לבין תנועת ההשכלה היהודית: הציגו שני קווי דמיון ושני הבדלים.**

רגע אחרי המבחן: השאלה שהכי הצלחתי בה: _____ · נושא שארצה לחזור עליו: _____